

MODTAGELSEN AF JOHANNES JØRGENSENS SKRIFTER I FLANDERN 1900-1987

Romain John van de Maele
romain.vandemaele@gmail.com

Stig Holsting
stig.holsting@gmail.com

Abstract

I begyndelsen af det 20. århundrede blev Johannes Jørgensens skrifter hurtigt oversat til flere sprog. Allerede før den Første Verdenskrig opholdt han sig ofte udenfor Danmark og han traf lejlighedsvis sammen med oversættere og anmeldere. Nogle af dem, deriblandt den flamske redaktør M.E. Belpaire, har spillet en vigtig rolle i Jørgensens fremgang i det fremmede. I nærværende artikel beretter vi om de flamske anmeldere der har recenseret Jørgensens bøger. Vi gennemgår også monografierne om hans skrifter i perioden 1900 (oversættelsen af *Livsløgn og Livssandhed* publiceredes i det flamske tidsskrift *Dietsche Warande & Belfort*) og 1987 (præsentation ved det katolske universitet i Leuven af en magisterafhandling om hans skrifter og kontakte med flamske forfattere). En systematisk præsentation af resultaterne kræver en metodisk analyse. Vi har derfor valgt at bruge metodikken som blev udviklet af den hollandske litteraturforsker Boonstra. Resultaterne kompletteres med en beskrivelse af anmeldernes og tidsskrifternes ideologiske profil. Vi afslutter bidraget med et sammenfattende tilbageblik og en sammenligning af anmeldernes kommentarer med Jørgensens position i dansk litteraturhistorie.

Keywords: anmeldelse, bekendelseslitteratur, Belpaire, *Dietsche Warande & Belfort*, Flandern, katolsk, konvertit, kriterier.

Indledning

“Igennem hele livet var det den danske læser, Johannes Jørgensen skrev for.”

W. Glyn Jones, 2009, 37.

Omkring 1900 forsvandt Johannes Jørgensen ud af den danske litterære offentlighed (Bergsøe, 2006, 159). Selvom hans digte var anerkendte i Danmark, blev hans prosa undervurderet, og Johannes Jørgensen selv følte sig forbigået af en del danske katolikker (Glyn Jones, 2008, 26), men hvad han tabte i Danmark vandt han i udlandet, bl.a. i Flandern og Holland. Det er en kendsgerning, men Jørgensen som i dag, især uden for Danmark, først og fremmest er kendt som forfatter til helgenbiografier, skrev sine hagiografier og andre bøger primært til danske læsere (Bergsøe, 2006, 169-170; Glyn Jones, 2009, 16). Det var netop i året 1900 at hans lille bog *Livsløgn og Livssandhed* blev offentliggjort på nederlandsk i tidsskriftet *Dietsche Warande & Belfort*. Samme år udkom *En apostel*, Jørgensens første

Tijdschrift voor Skandinavistiek 34 (2), 2015 

Except where otherwise indicated, the content of this article is licensed and distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 3.0 License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

“hagiografiske forsøg”. Bogen om den flamske missionær Jozef de Veuster (1840-1889) – i Flandern kendt som pater Damiaan – beskrev missionærens liv i spedalskhedskolonien Molokai ved Hawaii, hvor han døde efter i flere år at have passet de uheldeligt syge. Maria Elisa Belpaire (1853-1948), der har banet vejen for Johannes Jørgensen i Flandern, kunne i løbet af 1900 have gjort opmærksom på biografien over pater Damiaan, men hun foretrak at oversætte *Livsløgn og Livssandhed* og at præsentere forfatteren i en meget kort fodnote. Publikationen var optakten til flere oversættelser, anmeldelser og essays.

I det følgende vil vi beskrive modtagelsen af Johannes Jørgensens skrifter i Flandern fra 1900 til 1987. I 1900 offentliggjordes Jørgensens *Livsløgn og Livssandhed* og i 1987 udkom Lut Lams speciale om Johannes Jørgensen og hans flamske netværk. For at kunne beskrive modtagelsen søger vi svar på fem spørgsmål: 1. hvem anmelder hans bøger eller præsenterer forfatterens skrifter i en orienterende sammenhæng, 2. i hvilke blade bliver den danske digters værker anmeldt, 3. til hvilket åndeligt eller socialt præget læsermiljø retter disse blade sig, 4. hvilke normer benytter anmelderne eller essayisterne sig af, og 5. afviger den flamske modtagelse fra receptionen i Danmark? Vi inddrager også en tidlig belgisk præsentation som blev skrevet på fransk.

En kritikers normer eller kriterier hænger selvfølgelig sammen med hans verdensbillede og med, hvad han forventer sig af en litterær tekst. Disse meget personlige kriterier kan ifølge litteraturforskeren H.T. Boonstra inddeles i fem kategorier: 1. bogen som autonomt kunstobjekt (værkets struktur, stil, osv.), 2. bogen i forhold til forfatteren (hans poetik, politiske og ideologiske overbevisning), 3. forholdet til virkeligheden (den synlige eller ideale realitet), 4. forholdet til andre forfattere/bøger (er bogen et traditionelt værk eller tværtimod et eksempel på en ny litterær strømning), 5. bogen i forhold til læseren (Duyvendak, 1991, 312-314).

En fodnote, et møde i Charlottenlund og en litteraturhistorisk præsentation

Da Maria Elisa Belpaire introducerede Johannes Jørgensen for sine flamske læsere valgte hun som nævnt at oversætte *Livsløgn og Livssandhed*. Teksten passede til *Dietsche Warande & Belforts* katolske program. I lighed med *Durendal*, et belgisk tidsskrift, som redigeredes af fransktalende forfattere, ville redaktionen skabe et talerør for katolske forfattere, og tidsskriftet præsenteredes som et forum for katolsk litteratur. Oversætteren indskrænkede præsentationen af forfatteren til en fodnote (DW&B, 1900, 9). Hun antog sandsynligvis at oversættelsen ville overbevise læserne om forfatterens holdning og den litterære værdi af hans værk. I fodnoten nævnte Belpaire hvornår og hvor forfatteren blev født og hun tilføjede at han var en af de mest roste danske forfattere. Johannes Jørgensen præsenteredes som en elev af Joris [= Georg] Brandes (1842-1927) der havde introduceret Byron, Heine og Ibsen i Danmark og betragtede sig selv som Lucifer og *Uebermensch*. Som elev af Brandes angreb Jørgensen det religiøse liv, etikken og samfundsordningen, men i 1892 udkom hans bog *Stemninger*, og i 1893 *Livets Træ*, hvor forfatteren havde fundet frem til “Vejen til Damascus”. (“Vejen til Damascus” var en henvisning til Strindbergs *Till Damaskus I-III* (1898-1904), som bl.a. er en skildring af hans omvendelse.) I 1894 udkom *Hjemvee* og derefter *Bekendelse* der udløste en storm af

protester mod Jørgensen. Stormen tog yderligere til efter publikationen af *Rejsebogen* (1895) og brød uundgåeligt voldsomt igennem ved publikationen af *Livsløgn og Livssandhed*. Forfatteren var i 1896 konverteret til katolicismen og i *Livsløgn og Livssandhed* havde han fundet frem til *sandheden*. Oversætteren placerede bogen i forhold til naturalismen – uden at nævne den literære strømning – og i forhold til forfatterens udvikling som kristent menneske. Bogens struktur og stil og dens forhold til virkeligheden og læseren blev ikke fremhævet.

I 1913 udgav den katolsk orienterede forlægger Lannoo i Tielt *Pennetrekken uit Denemarken*, en litterær opdagelsesrejse gennem Danmark. Forfatteren til rejseskildringen var den katolske præst Arthur Coussens (1883-1926), der i 1911 besøgte Danmark og i 1912 præsenterede salmedigteren B.S. Ingemann (1789-1862) i tidsskriftet *Dietsche Warande & Belfort*. Efter at have karakteriseret danskerne som et lidt overfladisk folk, skred Coussens hurtigt gennem Danmarks historie og beklagede, at det katolske middelalderlige samfund var blevet fortrængt af Luthers lære og at de gamle klenodier, domkirkerne i Roskilde og Lund, nu var i lutheranernes eje. Han beviste med det samme, at han havde kendskab til dansk litteratur, idet han oversatte nogle verslinier af Christian Richardt (1831-1892). Det 20. århundrede varslede en bedre fremtid for katolikkerne i Danmark. Ifølge Coussens var hans trosfæller ved at styrke deres position i det danske samfund, og det viste sig i både *Nordisk Ugeblad* og tidsskriftet *Varden*, som var blevet anmeldt i *Dietsche Warande & Belfort*. Både *Nordisk Ugeblad* og *Varden* var katolske blade. Coussens havde stor tillid til især *Varden* og dens ansvarshavende redaktør Oskar V. Andersen, der har oversat skitser af N. Beets, Johannes de Meester, Frans Erens, Hendrik Conscience og Stijn Streuvels (Coussens, 1913, 24). Redaktøren havde indbudt den rejsende forfatter til et ophold i Brundby på Samsø, hvor han selv tilbragte sommerferien (Idem, 68).

Coussens besøgte også Johannes Jørgensen i hans hjem i Charlottenlund. Han skrev om mødet med den konverterede digter, der i sin ungdom havde deltaget i bohemelivet i København og spist af “den fordærvede bys frugt”. Det var i de år, at “Jøden Georg Brandes” opdagede Jørgensens talent (Idem, 92-93). Coussens gjorde opmærksom på den franske digter Paul Verlaines (1844-1896) indflydelse på danskeren. Den unge digter havde læst *Sagesse* (1880) og andre skrifter af Verlaine og det havde sat sig spor i bogen *I det Høje* og i *De profundis*-digtene (Idem, 95). Med *Rejsebogen* bekendte han kulør som katolik og i 1896 “afsvor han den protestantiske vildfarelse”. Hans venner fra tidsskriftet *Taarnet* og symbolismens gennembrud opfattede hans konversion negativt, og Johannes Jørgensen forsvarede sig i sin lille bog *Livsløgn og Livssandhed*, en bekendelsesskrift, som hurtigt blev oversat til nederlandsk. Ifølge Coussens havde digteren fundet sandheden samt lykken og freden (Idem, 98-99). Ungdomsromanerne og deres betydning for digterens udvikling som menneske og forfatter blev ikke nævnt.

Coussens gjorde opmærksom på frøken Belpaires og pater Stanislas van de Veldes oversættelser og bød den danske digter velkommen i Flandern. Johannes Jørgensen regnedes for en af de store forfattere, som ville forsvare katolicismen og blev regnet for et lovende nyt skud på den katolske litteraturs stamme (Idem, s. 104). Derefter fulgte nogle sider af *Indtryk og Stemninger (Klokkernes Land)*, men Jørgensens

rejseskildring fra Belgien, især indtrykkene fra Bryssel og Brügge, blev brugt som modsætning til fritænkeren Holger Drachmanns (1846-1908) *Skygebilleder* om samme emne. Coussens betragtede Drachmann som en meget begavet digter, men for præsten var hans ord om Brügge en ufordøjelig og polemisk beskrivelse. Coussens nævnte også *Diktare och Drömmare* (1898), en bog af den svenske forfatter Oscar Levertin (1862-1906), og beklagede kun, at det brandesianske naturmenneske Drachmann ikke så Brügges (religiøst prægede) skønhed (Idem, s. 155-159). Præsten fremhævede de samme forhold som Maria Elisa Belpaire, men han gik lidt videre, idet han mere end hans kvindelige kollega betonedede modsætningsforholdet mellem brandesianerne og Johannes Jørgensen som katolsk forfatter. Modsætningsforholdet blev sammenlignet med Levertins skildringer og Drachmanns rejsebeskrivelser og på den måde gjorde Coussens opmærksom på forholdet til den synlige virkelighed. Han placerede det katolske Flandern overfor det protestantiske Danmark. En anden rejsebogsforfatter, den i den Flamske Bevægelse aktive Jozef Simons (1888-1948), besøgte Danmark, Sverige og Norge og skrev rosede om den danske andelsbevægelse og N.F.S. Grundtvig (1783-1872), som var en mand efter hans hjerte (Simons, 1928, 50). Den Flamske Bevægelse ville opløfte nederlandsk til et med i administrationen og undervisningen herskende fransk jævnbyrdigt skrift- og talesprog. I september 1919 sendte Jørgensen et brev til dagbladet *La libre Belgique* for at gøre opmærksom på nødvendigheden af sprogenes ligestilling. Simons syntes godt om Johannes Jørgensen, "Flamlændernes ven" (Simons, 1928, 52). En mand som han traf under sin rejse forsvarede Georg Brandes, der efter hans opfattelse havde bragt danskerne det nødvendige lys. I Danmark indtog han den position, som Ibsen og Strindberg havde indtaget i hhv. Norge og Sverige. Som kritiker og filosof rangerede Brandes højt over Jørgensen, men samtalepartneren forstod, at belgierne og franskmændene foretrak den katolske forfatter (Idem, 52).

Den første systematiske og 'neutrale' præsentation på nederlandsk af skandinavisk litteratur udkom 1926. Det Amsterdamske forlag Elsevier havde bedt litteraturhistorikeren Helge Topsøe-Jensen (1896-1976) om at beskrive de litterære udviklinger og strømninger i de nordiske lande mellem 1870 og 1925. Bogen blev oversat af skandinavisten Annie Posthumus (1881-1964). Topsøe-Jensen skildrer det moderne gennembrud i de tre lande og fremhæver Georg Brandes' forelæsninger om hovedstrømningerne i Europa. Efter naturalismen var nyromantikken og symbolismen de næste led i udviklingen, og Topsøe-Jensen omtaler Jørgensens forfatterskab indenfor symbolismens rammer. Symbolisterne lod sig inspirere af historien og naturen og den i lang tid forsømte lyrik nåede en ny oplomstring i de tre nordiske lande. Under indflydelse af franske symbolistiske digtere og den nye katolske filosofi nærmede Jørgensen sig katolicismen. Indflydelsen fra J.P. Jacobsen (1847-1885) og den yngre Karl Gjellerup (1857-1919) aftog, og Jørgensen udviklede sig som den stemningskunstner, som han altid havde været. Ifølge Topsøe-Jensen var Jørgensen en lyrisk begavelse, men hans episke forsøg var ikke særligt heldige.

Efter Johannes Jørgensens omvendelse skiftede bøgernes karakter. *Digte* (1894-1898) var som en ø i en uafsladelige strøm af kampeskrifter: *Livsløgn og Livssandhed* (1896), *Den yderste Dag* (1897), *Lignelser* (1898), *Omvendelse* (1899) og *Vor Frue af Danmark* (1901). Efter det intensive forsvar af hans nye tro fulgte nye lyriske

højdepunkter: *Blomster og Frugter* (1907) og *Af det Dybe* (1909). Forfatteren gjorde også indtryk med sine rejseskildringer og hagiografier. Hans brug af det danske sprog var mesterligt og han knyttede sin naturlyrik sammen med sine religiøse og filosofiske tanker. Meditationerne skabte enhed. Vigtigt for et dybere indblik i hans forfatterskab var bogen *Essays* fra 1906 (Topsøe-Jensen, 1926, 94-96), som bestod af artikler, der op gennem 1890erne havde været bragt i københavnske tidsskrifter. Efter udgivelsen af Topsøe-Jensens bog kunne ingen anmelder i Flandern eller Holland tillade sig at præsentere Jørgensen og hans bøger uden at henvise til hans tidlige forfatterskab og udviklingen efter hans omvendelse.

En nordisk sjæl og meningen med livet

I sin bog *L'âme du nord* (1911) sammenlignede Bruno Destrée (1867-1919) udvalgte værker af John Ruskin (1819-1900) og den flamske præst Guido Gezelle (1830-1899) med Johannes Jørgensens *Lignelser*. Bruno Destrée, en benediktinermunk der boede i Leuven, gennemgik hurtigt Jørgensens brandesianske fortid og hans naturalistiske og panteistiske skrifter. Ifølge munken tilskyndte mystiske tendenser danskeren at søge Gud (Destrée, 1911, 50). Efter konversionen i 1896 opfattedes digteren som katolsk forfatter, der i de romanske lande blev kendt for *Pelgrimsbogen* (*Pélerinages franciscains*) og biografien over den hellige Frans (Idem, 1911, 50-51). Destrées bog blev udgivet af Action Catholique (i samarbejde med forlæggere i Paris og Rom) i serien *Science et foi* (*Videnskab og tro*).

Bruno Destrée indskrænkede præsentationen til en analyse af *Lignelser*. Den franske udgave (*Paraboles*) udkom næsten samtidigt med udvalg af Gezelles og Ruskins værker. Munken roste Johannes Jørgensen for hans originale emner. Det lykkedes digteren at bruge meget enkle symboler til at beskrive tanker, som alle mennesker var optaget af. Han brugte gribende billeder, som var lette at forstå. Jørgensen formulerede kristne maksimer, som han placerede overfor de letkøbte filosofiske teorier fra fritænkermiljøet, som han kendte fra sin egen bohemetid (Idem, 51). Ifølge Destrée var alle lignelser velskrevne, men som de mest bemærkelsesværdige nævnte han *Le fil d'en haut* (*Tråden ovenfra*), *La vigne vierge* (*Den vilde vin*), *Le pain* (*Brødet*), den frygtindgydende konfrontation *L'ombre* (*Skyggen*) og *Le grain de froment* (*Hvedekornet*), en lignelse, som han har gengivet i sin helhed. Om indledningen, *Eritus sicut deus*, og efterordet *Imitatio Christi* har Bruno Destrée ikke udtalt sig i separate afsnit.

Som Ruskin og Gezelle var Jørgensen en nordisk sjæl – et begreb som minder om Taines miljøteoretiske opfattelser – og i lighed med dem beundrede han naturen og havde en rig indbildningskraft (Idem, 58). Essayisten sammenligner Jørgensens *Lignelser* med værker af andre forfattere. Han beskriver meget kort forfatterens udvikling og overbevisning, hans forhold til virkeligheden – menneskenes grundtanker – og han går ud fra bogen som en autonom verden: lignelserne formuleres ved hjælp af enkle, let tilgængelige symboler, som læseren vil kunne forstå. Johannes Jørgensen brugte et “enkelt sprog” til at udtrykke komplicerede tanker med. Den nordiske sjæl kendte naturens sprog, og Jørgensen har, i lighed med Ruskin og Gezelle, brugt billeder fra naturen til at foretage strejftog i den åndelige verden (Idem, 58).

Beslægtet med Bruno Destrées bog er afhandlingen *Om de levsvraag* (1920) af juristen og politikeren Edmond Rubbens (1894-1938). Forfatteren ville finde et svar på det vigtige spørgsmål, om der er en mening med livet. Han fremførte de gamle græske filosoffer og fulgte i den legendariske jøde Ahasverus' spor. Ahasverus, der havde afvist Kristi budskab, blev dømt til en evig og rastløs vandring. Rubbens kom dog svaret nærmere ved at læse en række konvertiters skrifter. Han nævnte bl.a. Johannes Jørgensen, den franske forfatter Joris-Karl Huysmans (1848-1907), de to benediktinere Bruno Destrée og Pieter van der Meer de Walcheren (1880-1970). Rubbens gjorde opmærksom på korset som startpunkt og endepunkt. For Ahasverus var korset en skuffelse, men for konvertiterne var det deres livs kompas (Rubbens, 1920, 58). Rubbens nævnte romanen *De wandelende jood* (1906) af den flamske forfatter August Vermeylen (1872-1945), men Ahasverus er en kendt europæisk litterær figur, som i 1228 for første gang nævntes af den engelske munk Matthias Parisiensis (omkring 1200-1259). Den vandrende skomager fremførtes også i bøger af B.S. Ingemann (*Blade af Jerusalem Skomagere Lommebog*, 1833, senere betitlet *Ahasverus*), H.C. Andersen (*Ahasverus*, 1848), J. Paludan-Müller (*Tre digte*, 1854) og i et digt af Johannes Jørgensen. Paludan-Müllers tredje digt, *Ahasverus*, handlede om en figur der higer mod den død, der fører til udslettelsen. Digtet var et udtryk for ekstatisk antihumanisme (Rohde, 1965, 661).

Bekendelseslitteraturen – d.v.s. romaner eller digte hvori forfatteren i lighed med kirkefader Augustinus Aurelius (354-430) afslører personlige tanker og indre kampe med hensynsløs ærlighed – er ifølge Edmond Rubbens en vigtig kilde og støtte for alle søgende mennesker, der bevidst vil opfylde deres pligt for at leve op til livets mening og nå livets mål. Forfatteren udvider filosofiens målsætning: at finde frem til det sande, det gode og det skønne. Rubbens nævner to andre objektiver, som det søgende menneske skal lede efter: kærlighed og retfærdighed. Efter at have vandret i Ahasverus' og Dantes spor, præsenterer Rubbens de af ham foretrukne bøger om overgangen til katolicismen. Han citerer Bruno Destrée, der på sine afveje hørte en stemme. Den senere konvertit begyndte med at læse hagiografier, men betvivlede, at det var nødvendigt at fornægte sig selv. Det krævede Evangeliets ord for at fornemme sandheden. Et langt citat fra benediktinermunkens værk er både poetisk – næsten symbolsk – og beslægtet med Johannes Jørgensens *Lignelser* (Rubbens, 1920, 64-65). Ved siden af og overfor Bruno Destrée står Johannes Jørgensen og Pieter van der Meer de Walcheren. Begge konvertiter har skildret hjertets og åndens omvendelse, og ifølge Rubbens er Jørgensens bøger om overgangen til den ny tro den mest omfattende. Det er tydeligt, at Rubbens var åndeligt beslægtet med Jørgensen. I hans øjne indgød Jørgensen den største tillid. Huysmans var og forblev den alt for subjektive og subtile digter i næsten alt, hvad han havde skrevet. Léon Bloy (1846-1917) var pågående som en orkan og han var for "voldsom" til at omgås dagligt. Johannes Jørgensen derimod var en kunstner, en mystiker, en lærd, en apologet og social orienteret forfatter. Denne sjældne kombination af egenskaber resulterede i, at han var den mest harmoniske forfatter, der samtidigt kunne tilfredsstille kunstneriske og mystiske behov, besvare videnskabelige, apologetiske og sociologiske spørgsmål. (Idem, 66-67). Rubbens afslutter sin analyse med nogle ord om *Rejsebogen* og om Johannes Jørgensens *møde* med Heinrich Suso og den

hellige Frans. Efter rejsen til Assisi i 1894 kom omvendelsen. I *Livsløgn og Livssandhed* trådte forfatteren frem som en overbevist apologet. Derefter følger nogle ord om Huysmans – et følsomt menneske som aldrig formåede at opgive forfatterrollen – og om Bloy der i romanen *Le Désespéré* (1887) forherligede den absolute katolicisme. Ifølge Rubbens var Bloy en konvertit, der ikke skrev som en konvertit. (Idem, 67-76). Pieter van der Meer de Walcherens bog *Mijn dagboek* derimod var skrevet i et skønt sprog (Idem, 76-78). Rubbens sammenlignede Johannes Jørgensens værker med bøger om konversioner fra det franske og det nederlandske sprogområde, og han lagde vægt på sprog og stil – bøgerne som autonome kunstobjekter. Bøgernes forhold til læserne blev også fremhævet: bøgerne kunne være støtte for de læsere, som ledte efter sandhed, skønhed og godhed. Essayisten undlod selvfølgelig ikke at betone bøgernes forhold til deres forfattere.

To flamske tidsskrifter for bibliotekarer: *Boekengids* og *Lectuur*

Johannes Jørgensens bøger blev præsenteret eller anmeldt i to flamske tidsskrifter for katolske bibliotekarer: *Boekengids* og *Lectuur*. Et udvalg af artikler og anmeldelser sammenfattes herefter og hvor det er muligt bliver anmelderen præsenteret. I vort afsluttende tilbageblik vil vi sammenligne resultaterne med modtagelsen i det nederlandske tidsskrift *Boekenschouw*.

I *Lectuurrepertorium*, en syntese af anmeldelser i tidsskriftet *Boekengids*, præsenterer præsten Joris Baers og hans kolleger Johannes Jørgensen og hans forfatterskab i 2. bind (H-R). Læseren tilbydes en oversigt af de 25 anmeldelser i *Boekengids* samt en kort biografi og en syntese af forfatterskabet. Hver bog klassificeres to gange: for at hjælpe bibliotekarerne henviser redaktørerne til den gældende bibliografiske gruppe (SISO-klassifikation), og bogen vurderes ud fra en moralsk synsvinkel. De fleste kritikere udtaler sig – i alt fald implicit – om den anmeldte bogs æstetiske og etiske værdi, men tydelige bemærkninger om en romans forhold til moral eller sædelighed, var hverken i det 19. eller det 20. århundrede ualmindelige. Anmelderne anerkendte den æstetiske værdi af Emile Zolas (1840-1902) naturalistiske romaner, men hans bøger var uacceptable på grund af deres usædelige beskrivelser. Zola skildrede alt for tydeligt livets skyggesider. Det samme forbehold gjaldt tendenslitteratur og realistiske noveller. At alle anmeldte bøger systematisk skulle bedømmes efter en moralsk målestok var dog noget nyt.

Bronnen bij de studie van het leven van den H. Franciscus van Assisië har til eksempel fået efterfølgende koder: 01 = bibliografier; 92.2 = hagiografiske værker; 27 = almindelige kirkehistoriske bøger. Bogen kunne læses af voksne med en solid uddannelse: IV*. Ingen af Johannes Jørgensens bøger var forbudt. Det væsentligste forbehold gjaldt *Eva*: III-IV*. I lighed med *Vor Frue af Danmark* blev *Eva* opfattet som en psykologisk roman (gruppe 83.1). *Vor Frue af Danmark* tilhørte også den bibliografiske gruppe 269: en omvendeshistorie (Baers & Hardy, 1953, 1269). Herefter følger et eksempel på en anmeldelse i den 1. årgang.

Dominikaneren D[almatius] de Pauw (1893-1963) anmeldte det 4. oplag af *Levensleugen en levenswaarheid* i årgang 1923-1924. Anmelderen gentog de kendte fakta og tilføjede, at mennesket skulle fornægte sig selv og undertrykke det dyriske for at styrke det åndelige. Kun livssandheden kunne betragtes som lykkebringende,

og ifølge anmelderen, var Johannes Jørgensen nået frem til den kristne sandhed ad Darwinistiske veje. Han besluttede den korte anmeldelse med en positiv vurdering: *Levensleugen en levenswaarheid* var en vigtig bog. De Pauw henviste blot til forfatterens verdensbillede (*Boekengids*, 1923-1924, 12-13). Den samme anmelder skrev også om *De weg naar het licht (Vor Frue af Danmark)*, en oversættelse af Dina Logeman-van der Willigen (1864-1925). Bogen var hverken en roman eller en biografi og beskrev Herman Ronges omvendelse. Ronge var bogens fiktive centralfigur. Bogens indhold blev sammenfattet i nogle korte sætninger: efter at have været en elev af Georg Brandes forlod Ronge det frisindede miljø og dets vildveje og begyndte at søge lyset. I det sydlige Tyskland fik han lejlighed til at læse katolske bøger og efter et møde med pater Gregorius gik han over til katolicismen. Efter hjemkomsten giftede han sig. Han bekymrede sig om arbejdernes velfærd og byggede et kloster til Vor Frue af Danmark. Anmelderen syntes, at det var en fængslende bog og at Jørgensen havde brugt kunsten i sandhedens tjeneste. De Pauw fremhævede de stemningsfulde naturbilleder og forfatterens idérigdom, især i bogens anden del. *De weg naar het licht* var ingen folkebog og krævede læsere med særlige forudsætninger. I anmeldelsen lægges vægt på Jørgensens holdning og bogen som autonomt kunstobjekt: det var ingen biografi og heller ikke en roman og forfatteren brugte smukke naturbilleder. Iøvrigt skrev De Pauw nogle ord om bogen i forhold til læserne (Idem, 1923-1924, 13).

Vi fandt kun den første årgang af *Lectuur* (1905), et andet tidsskrift som også var tænkt som vejleder for bibliotekarer. Tidsskriftet udkom på et nederlandk forlag i Haarlem og et flamsk forlag i Roeselare. I *Lectuur* anmeldtes *Eva* (*Lectuur*, 1905, 573-574). Anmelderen fremhævede indledningen af [Martinus] Poelhekke (1864-1925) – forfatteren til *Modernen* (1899) –, der præsenterede Johannes Jørgensen som en moderne katolsk realist, der tog hensyn til de realiteter, som ikke var synlige. (I *Modernen* behandlede Poelhekke værker af Willem Kloos, Paul Verlaine, August Strindberg og Frederik van Eeden.) Anmelderen syntes, at *Eva* var en mærkværdig bog med udprægede stemningsbilleder. Han mente dog ikke, at bogen kunne læses af alle. Jørgensen beskrev alt for tydeligt pigens forbudte omgang med lægen, der førte til overtrædelsen af det 8. bud. Bogens forhold til forfatterens livsanskuelse og til læseren blev også betonet: *Eva* måtte kun læses af mennesker der ikke påvirkedes for stærkt af de realistiske beskrivelser af omgangen med lægen. Ordet realisme henviser til bogen som autonomt objekt – skildringen, sproget – og til dens forhold til den synlige virkelighed.

Artikler og anmeldelser i *Dietsche Warande & Belfort*

Det var *Dietsche Warande & Belfort*, der introducerede Johannes Jørgensen i Flandern. Det katolske kunsttidsskrift publicerede oversættelser af artikler og afsnit af flere bøger og essays om Johannes Jørgensens forfatterskab. Iøvrigt anmeldte medarbejderne Jørgensens værker direkte og indirekte. I de direkte anmeldelser var Jørgensens bøger det centrale emne, i de indirekte anmeldelser drejede det sig om en kort eller længere analyse af t. eks. tidsskriftet *Varden*, der som bekendt havde tilbudt Johannes Jørgensen et forum efter hans konversion til katolicismen. Kun de længere artiklers titel nævnes i litteraturfortegnelsen. Af de mange bidrag i *Dietsche*

Warande & Belfort analyserer vi et udvalg af de længere anmeldelser eller essays. Det karakteristiske af nogle korte anmeldelser vil vi beskrive i et separat afsnit, og citaternes fundsted vil blive antydet med en kort henvisning til årgangen og de(n) respektive side(r).

Påstanden om at Johannes Jørgensen omkring 1900 forsvandt ud af den danske litterære offentlighed og at han først blev genopdaget senere i århundredet må vi tage med forbehold. I en artikel om moderne dansk litteratur henviste den flamske skandinavist Viktor Claes i 1955 til *Kapitler af dansk digtning fra Herman Bang til Kaj Munk* (1951) hvor det hævdes, at Johannes Jørgensen uden tvivl havde haft indflydelse i Danmark. Ifølge redaktørerne, Richard Andersen og S. Haugstrup Jensen, erkendte også danske læsere den litterære værdi af den sidste halvdel af Johannes Jørgensens forfatterskab (Claes, 1955, 179).

En af de mest ejendommelige præsentationer af Johannes Jørgensens skrifter er en artikel af Felix Rutten: *Johannes Jørgensen. Naar aanleiding zijner laatste werken*. Felix Rutten (1882-1971) var en nederlandsk filolog og digter. Han studerede i Leuven og bosatte sig i slutningen af 1920'erne i Rom. Ruttens artikel blev publiceret i 1914. Forfatteren anså det som sin opgave at "anmelde" *Indtryk og Stemninger* (1911), *Min Livsanskuelse* (1913) og *Bag alle de blaa Bjerge* (1913). Præsentationen var dog en underlig blanding af a) erindringer om et besøg på Christianshavn med Johannes Jørgensen som guide og en skildring af nogle hyggelige timer i Villa Refugium i Charlottenlund med Jørgensen som vært, b) lange citater fra tre bøger om datidens danske litteratur (*Johannes Jørgensen. Fire kritiske studier* af C. Lambek, 1896; *Vore Dages Digtere. Karakteristikker* af C.E. Jensen, 1898 og *Litterære Portrætter* af Alfred Ipsen, 1906), c) et langt citat fra *Romersk Mosaik* og d) egne betragtninger over Jørgensens nye bøger.

Præsentationen af *Indtryk og Stemninger* indskrænkede sig til en henvisning til nogle sider om Mechelen og en oversættelse af disse sider i Arthur Coussens' bog *Pennetrekken uit Denemarken*. Om *Min Livsanskuelse* hed det, at bogen ikke overgik forgængerens *Livsløgn og Livssandhed* (1896). *Bag alle de blaa Bjerge* blev rost for det skønne, poetiske "bløde Dansk". Rutten mente, at det ville være svært at oversætte bogen. Jørgensens sprog sammenlignedes med en "sommerfugls sarte vinger", som i oversættelsen helst skulle bevare det "lette guldstøv, der bestøvede sprogets farver med en solrig tindren" (Rutten, 1914, 27). Bogen virkede som en improvisation, eller "et legefuldt tidsfordriv" (Idem, 28). *Min Livsanskuelse* var gennemtænkt, og Rutten sammenlignede bogen med en professionel fotografers selvportrætter. En fotograf beder sine kunder om at posere; i bogen havde Johannes Jørgensen poseret for skribenten bag skrivepulten (Idem, 28).

Kritikeren lagde stor vægt på Johannes Jørgensens ydre: han så ikke ud som gennemsnitsdanske. Rutten betonedede Jørgensens "mongolske" ansigt, som Jørgensen selv udtrykte det (Idem, 30). Essayisten beskrev ham som en "sydlandsk" forfatter, der nødvendigvis måtte rejse til Rom. Han blev drevet mod sit mål efter at have opholdt sig i Beuron og Assisi; han var ellers også inspireret af fransk symbolisme. Han forlod Danmarks blege lys for at søge Italiens sol, for at finde sandheden og nåden (Idem, 31). Rutten fulgte i Lambeks spor og betonedede Johannes Jørgensens tilbøjelighed til pessimisme. Hans personlighed drev ham ikke i retning

af betydningsfulde intellektuelle resultater men tilskyndede ham til at søge lykken. Han var på jagt efter en uopnåelige rigdom af lykke, og det var umuligt at samle de enkelte erfaringer til en udelelig lykke der overgik alle hans forventninger (Idem, 31-33). Rutten tilsluttede sig Jensens postulat, at Jørgensen ikke kunne slukke sin tørst efter lykke ved andre midler end religionen, og han afsluttede sin tankegang med en henvisning til Alfred Ipsens (1852-1922) skildring af digterens nødvendige konversion til katolicismen (Idem, 34-35). Som nogle andre kritikere gjorde også Rutten opmærksom på Jørgensens litterære forbilleder: J.P. Jensen og Holger Drachmann (Idem, 36).

Den nederlandske kritiker beskrev bøgernes litterære karakteristika: han betragtede skrifterne som autonome kunstobjekter og undersøgte bøgerne i forhold til forfatterens personlighed og verdensbillede, og han sammenlignede dem med andre forfatters skrifter.

I 1928 anmeldte forfatterinden Louisa Duykers (1869-1952), som Johannes Jørgensen havde mødt flere gange hos frøken Belpaire, *Over de valske Mile* (8. Bind af *Mit Livs Legende*, 1928). Hun opfattede bogen som en selvanklage, en skildring af lidelser og smerter og med en næsten frygtingydende ydmyghed (Duykers, 1928, 684). Efter at have forklaret titelen, rejste hun sammen med digteren til hans hjemlige omgivelser, som hun beskriver i næsten maleriske billeder. Rejsen var dog også en konfrontation med en påtrængende realitet: valget mellem det magelige liv i det moderne Danmark og tidens livssyn, som kunne sammenfattes i ordene “nu og her” overfor den krævende katolicisme. Jørgensen forstod, at hans fortid svarede til de engelske ord: “to believe against knowledge and to love against truth” (Idem, 685). De mange rejser i udlandet og de mange samtaler i det franciskanske Italien resulterede i et nyt forhold til Danmark. “Das grosse Vaterland” – det lutherske Tyskland – blev efterhånden et fjendtligt område. Ifølge Duykers kunne det være grunden til Jørgensens levende indfølelse i Belgiernes lidelser under Første Verdenskrig (*Klokke Roland*). Forfatteren blev konfronteret med to slags idealisme: den politiske og den religiøse (Idem, 685-686). Men det var ikke den eneste konfrontation: ægtemanden, faderen, forfatteren og journalisten blev nødt til både at se tilbage og fremad. *Over de valske Mile* var en slags skriftemål og pinlig bodsøvelse, men som mange af hans bøger var den en støtte for mennesker, der søgte vejen til kirken (Idem, 688). Takket være Mogens Ballin valgte forfatteren ensomhedens vej for at undgå afgrunden og for at redde forfatterskabet (Idem, 689-690). Duykers betonedes bogens forhold til forfatteren (livet, livssynet) og dermed også forholdet til verden (forfatterens baggrund og familieliv). Hun nævnte andre forfattere men sammenlignede ikke bogen med andre bøger. Duykers henviste også til forfatterskabets betydning for læsere, som søgte åndelig støtte.

En meget interessant præsentation af Johannes Jørgensens forfatterskab og tematik var artiklen *Gods emigrant* af Jørgen Bukdal (1896-1982). Artiklen blev oversat af Felix Rutten og publiceredes i 1929. Bukdal var vokset op i et grundtvigsk lærerhjem og beskrev Jørgensens forfatterskab ud fra en dansk synsvinkel. I en længere indledning beskrev han det danske åndsliv som en kamp mellem Hamlet og Holger Danske. Disse to litterære figurer repræsenterede den danske sjæls svaghed og viljestyrke. Den bedste danske digtning blomstrede i Hamlets skygge. Viljen

kæmpede mod en alt for følsom og stemningsfuld digtning. Viljen satte målet, og følelserne og stemningen bidrog til at realisere den tilstræbte kunst. Tegnér, Lagerlöf, Andersen, Kierkegaard og Johannes Jørgensen stod i Hamlets skygge. Bukdal betonedede verslinien “Eg for vill i Veduskogin” og beskrev Jørgensens emigration som en følge af striden mellem viljen og følelserne. Han tilføjede, at det er umuligt at flygte fra sit fædreland. Man møder hele tiden en holdning, en følelse, et miljø man flygter fra. Jo længere Johannes Jørgensen rejste ud, des mere nærmede han sig sin ungdom og sin ungdoms egn. Erindringerne og stemningen bidrog til at han nåede frem til det eftertragtede mål (Bukdal, 1929, 570-574).

Bukdal sammenlignede ikke Jørgensens liv med hans skrifter men betonedede alligevel forfatterens personlighed. Digteren var lyriker og drømmer og samtidig et logisk fornuftsmenneske med en tilbøjelighed til videnskabelig forskning. Spændingen mellem disse egenskaber tvang Jørgensen til at efterstræbe et harmonisk forhold mellem begge tilbøjeligheder. Resultatet af den lyriske og videnskabelige kombination kom til udtryk i Johannes Jørgensens stil. Ifølge Bukdal var Jørgensen den største danske stilist (Idem, 575). Som ung forfatter fulgte han i J.P. Jacobsens spor, og digtningen fra den tid var delvis naturalistisk og panteistisk, tildels også romantisk. Eichendorff og Goethe udløste dionysiske længsler og hjemvé. Kernen af romantiske tanker var individualisme, og såret individualisme førte til en modstræbende holdning. I Tyskland endte romantikken ved Nietzsches modstand, og det var netop Nietzsche, Schopenhauer, Ibsen og Strindberg, som havde haft stor indflydelse på den unge Jørgensen (Idem, 576). Den forventede lykke udeblev, og ligesom Baudelaire og Verlaine begyndte Jørgensen at tvivle. Han opdagede J.K. Huysmans', Remy de Goncourts og Stefan Georges skrifter, og omkring 1895 var hans digtning blevet en monolog om hjemvé og ensomhed. Han brugte “tunge” adjektiver og hans sprog var elegisk. De tidlige romaner om ensomhed og længslen efter lykke mindede om Dürers radering *Melancholia*. Jørgensen var som Hamlet på kirkegården (Idem, 578). Han besøgte de romantiske byer Rothenburg og Nürnberg, Brentanos og Eichendorffs land. Som en anden Hamlet følte han sig hjemme, men han måtte rejse videre til Rom uden at have fundet et svar på Hamlets spørgsmål “to be or not to be.” Forfatteren blev en pilgrim. De romantiske længsler var ikke udslettet. Konversionen kom først et år senere (den 16. februar 1896) sammen med sejren over Hamlet og den germanske, faustiske længsel. Jørgensen opdagede bl.a. Léon Bloys bøger og skrev *Vor Frue af Danmark*, en “biografisk og apologetisk” roman. Kunstnerisk var *Græs* en langt bedre bog, som mindede Bukdal om Vilhelm Hammershøis (1864-1916) malerier, og ifølge Bukdal var han den mest danske maler.

Lyrikeren Johannes Jørgensen skrev digte, som ville beholde deres friskhed, og kritikeren sammenlignede disse digte med Shelleys, Poes og Verlaines poetiske skrifter. Jørgensens rejse til Assisi i 1894 var af afgørende betydning for ham. I Italien mødte han den fransiscanske ånd og sin egen skæbne. Rejsen til Tyskland og Italien var en rejse til de fire litterære milepæle: *Rejsebogen*, *Den hellige Frans af Assisi*, *Goethe bogen* og *Den hellige Katerina af Siena* (Idem, 583-584). En gang imellem meldte det gamle vemod sig, thi “e quelle ch'era, non sera mai piu.” Det forsvundne kommer aldrig helt igen, men det kan nærme sig ret stærkt. Menneskets

liv er en stadig søgen efter selvet. Livet skal erobres indad og udad, og det er dette, som kendetegner Johannes Jørgensens forfatterskab og de fire milepæle med den ydmyge og følsomme hellige Frans og hans ekstase, sværmeri og selvforagt på den ene side og den hellige Katerina som en personifikation af viljen på den anden side (Idem, 586-588). Bukdal henviste til den autonome status af forfatterskabet (stilen) og sammenlignede værkerne med andre forfatterskaber. Han gjorde også opmærksom på bøgernes forhold til forfatteren (Jørgensens liv og livssyn) og hans danske baggrund (realiteten).

I samme nummer publiceredes Christian Rimestads (1878-1943) litteraturhistoriske oversigt over perioden 1870-1929: *Moderne Deenske letterkunde*. Rimestad var litteraturhistoriker, kritiker og digter og han var især interesseret i symbolismen i Frankrig og Danmark. Han skrev bl.a. om fransk lyrik i det nittende århundrede, Baudelaire og den lyriske renæssance i Danmark og tidsskriftet *Taarnet*. Hans artikel i *Dietsche Warande & Belfort* blev oversat af Louisa Duykers. I oversigten præsenterede han kort Johannes Jørgensen. Ifølge Rimestad nåede dansk lyrik et meget højt niveau i slutningen af det nittende århundrede. På det tidspunkt var symbolismen den mest fremtrædende strømning i europæisk lyrik. I modsætning til lyriske skrifter i andre lande, virkede danske symbolistiske digte ikke kunstlet. De danske digteres skrifter afspejlede det intime sjæleliv. Rimestad præsenterede Sophus Michaëlis som en panteistisk mystiker. Han var dog ikke den eneste digter med et panteistisk livssyn. Sophus Claussen, Helge Rohde, Ludvig Holstein, Kai Hoffmann og Thøger Larsen skrev også panteistiske digte. Johannes Jørgensen var dog i flere henseender en undtagelse. Hans tidlige prosa var stort set selvbiografisk. I *Mit Livs Legende* skildrede forfatteren sin åndelige udvikling, men også digtene handlede om stadierne på livets vej og sjælens hårde og komplicerede strid. (Man skal huske på, at Jørgensen selv har givet udtryk for, at han i sine mere harmoniske perioder aldrig skrev digte, det gjorde han kun når tilværelsen gik ham imod. Sandt er det da også, at han i årene mellem 1915-1933 – årene sammen med Andrée Carof (1893-1933) – så at sige ikke skrev digte af betydning. Venskabet med Carof gav ham en sjælden ro i sindet. Rimestad gjorde opmærksom på digtningens forhold til digterens livssyn og på digtene som selvstændige kunstværker.) *Bekendelses* position i dansk digtning svarede til Verlaines digt *Sagesses* position i fransk litteratur (Rimestad, 1929, 540-541). Rimestad sammenlignede Jørgensens værker med dansk og fransk digtning og beskrev kort banebrydernes betydning. Rimestad nævnte J.P. Jacobsen og H. Drachmann, men ikke Karl Gjellerup.

Anmeldelser i strengeste forstand er nogle bidrag fra perioden 1905-1908. I 1905 anmeldte D.M. – i tidsskriftet findes bare initialerne – *Lyrik, udvalgte Ungdomsdigte* (DW&B, 1905, 281), i 1907 *Den hellige Frans af Assisi* (DW&B, 1907, 238-239) og *Essays* (Idem, 311) og i 1908 *Den yndigste Rose* (DW&B, 1908, 472-473). Den sidste anmeldelse er den korteste af de tre. Den inledes med en bemærkning om, at Johannes Jørgensens skrifter altid vækker høje forventninger, og at læserne aldrig bliver skuffet, hverken i litterær eller religiøs henseende. Den almindelige læser synes ikke at forlange åndelige skrifter, men Johannes Jørgensen lod sig ikke skræmme af denne holdning. D.M. skrev, at *Den yndigste Rose* var et fint prosadigt. Det var et led

i en række skrifter: *Fioretti*, *Pilgrimsbogen*, *Den hellig Ild* og *Den hellige Frans af Assisi*. Ifølge D.M. bekræftede bogen Jørgensens religiøse følelser og hans uforlignelige beherskelse af sproget. Anmelderen udtalte sig først og fremmest om bogen som autonomt kunstværk (stilen) og sammenlignede den med andre bøger af forfatteren. Anmelderen glemte næsten at meddele, at *Den yndigste Rose* var en "biografi" over den tyske mystiker Suso. D.M. refererede til en dansk anmelder (uden at nævne dennes navn) der havde rost Jørgensens sprog. Recensenten gjorde også opmærksom på en væsentlig markedsøkonomisk forskel mellem Jørgensens litterære og åndelige skrifter. De litterære værker blev udgivet i store oplag, men en bog som *Den yndigste Rose* udkom desværre kun i et mindre oplag på trods af bogens litterære værdi.

Den længste anmeldelse fik *Den hellige Frans af Assisi*. Anmeldelsen tæller 95 linjer (omkring 825 ord) og er dermed en af de længere anmeldelser, ikke allene i forhold til de andre anmeldelser af Jørgensens bøger. D.M. skrev, at digteren allerede havde beskæftiget sig med den hellige Frans i *Rejsebogen* og *Pilgrimsbogen*. Derfor var D.M. ikke forundret, da biografien udkom i 1907. Kritikeren glædede sig til at læse bogen, som han beskrev som et videnskabeligt studium med en detaljeret kildeoversigt. Jørgensen havde en god indsigt i den hellige Frans' liv og i hans tid. Ifølge anmelderen var hans virksomhed led i en genopdagelse af de evangeliske værdier og demokratiske forhold. Frans af Assisi var klar over, at flertallet af menneskene ikke kunne leve efter hans livsstil, og derfor indstiftede han den tredje orden. Den meget strenge og oprindelige ordensregel mødte sågar modstand blandt Franciskanerne selv, men alt i alt fandt han dog mange trofaste tilhængere, bl.a. den hellige Klara. D.M. betonede, at Johannes Jørgensen ikke lod sig forlede til at bruge fantasien. Som i en anmeldelse af *Den yndigste Rose* refererede D.M. også til kritikken af en dansk anmelder uden dog at nævne hans navn. Trods den videnskabelige hensigt lykkedes det forfatteren at betjene sig af et poetisk sprog. Anmelderen sluttede med et ønske. En tysk udgave var allerede planlagt og D.M. håbede, at der snart også ville foreligge en nederlandsk oversættelse. D.M. var en af de bedre orienterede kritikere og han (eller hun) betragtede biografien bl.a. som et selvstændigt kunstobjekt, som recensenten sammenlignede med andre af Johannes Jørgensens skrifter. Bogens forhold til virkeligheden og historien blev også omtalt.

Anmeldelsen af *Essays* består af en meget kort indledning og en lidt længere beskrivelse af indholdet. D.M. fandt, at Jørgensens essays var af svingende værdi, men at der alligevel var betydningsfulde bidrag. Recensenten refererede – endnu en gang – en dansk anmelder, som havde skrevet, at afsnittet om Bloy var det mest værdifulde og interessante. Mindre betydningsfulde var studierne over nogle danske digtere. Det var journalistisk håndværk og havde ifølge anmelderen ingen varig værdi. Jørgensens dominerende position i dansk litteratur kunne ikke tilskrives hans evner som filosof eller kritiker. Han skrev rosende om *Lyrik, udvalgte Ungdomsdigte*. Stilen og stemningen mindede anmelderen om en harpes klang. Digtene udtrykte digterens forhold til naturen, og D.M. fremhævede nogle digte for at illustrere sprogets rigdom. Anmelderen understregede, at Johannes Jørgensen var en digter ved Guds nåde.

I de tidlige årgange anmeldtes det dansk-katolske månedsskrift *Varden*. Nogle af de ret overfladiske anmeldelser indeholdt indirekte nogen kritik af Jørgensens bidrag i tidsskriftet. Artiklen *Paveskiftet* omtales i 1903 (DW&B, 1903, 451) og *Hos Franciskanerne i Greccio* i 1904 (DW&B, 1904, 90-91) (De to artikler stod begge i *Varden* i 1903, i hhv. august- og oktobernumrene.) En anmeldelse af *Græs* i *Varden* refereredes i samme årgang. (*Græs* stod i *Varden* i januar 1904.) Anmeldelserne var ikke særligt dybtgående, men at de overhovedet blev omtalt, skyldtes sandsynligvis *Vardens* stilling som dansk katolsk tidsskrift.

Monografier og andre studier

For at kunne forstå den ideologiske og æstetiske udvikling i Johannes Jørgensens forfatterskab skal man have kendskab til hans levnedsløb, og det er vel grunden til at dominikaneren P.J.A. Nuyens beskriver Jørgensens ungdom i Svendborg og København. I sin monografi, *Johannes Jørgensen (1866-1956)*, beskriver Nuyens både de voldsomme åndelige kriser, tvivlen og de lykkelige stemninger, og han skildrer udviklingen af hans radikale livsanskuelser, positivismen og naturalismen. Hvert gennembrud afløstes af nye synspunkter og den alt for realistiske naturalisme blev afløst af symbolistiske forsøg, og det er netop som repræsentant for denne strømning at Johannes Jørgensen oplevede sit eget gennembrud. Nuyens nævnte den brandesianske frisindethed, J.P. Jacobsens og Karl Gjellerups digtning, indflydelsen af de franske symbolister og flugten fra det hyperindividualistiske og autokratiske jeg. *Rejsebogen*, som blev sammenlignet med Heinrich Heines *Reisebilder* (1826, 1827, 1830), viste for første gang Jørgensens beundring for kristendommen. Heine, "Jøden fra Düsseldorf" (sic), skildrede paganismen (Nuyens, 1959, 15). I *Livsløgn og Livssandhed* tog Jørgensen radikalt afstand fra det frisindede miljø. For flamske eller hollandske læsere var det nødvendige indledende betragtninger.

Nuyens udtalte sig om Johannes Jørgensens livsanskuelse. *Vor Frue af Danmark* var ikke vellykket som roman, men bogen gjorde Jørgensen kendt som kristen demokrat (Idem, 20-21). Konversionen var selvfølgelig vendepunktet i Johannes Jørgensens liv og forfatterskab. Efter optagelsen i kirken begyndte Jørgensen at skrive stridslystne apologetiske bøger og de rosende anmeldelser blev færre og færre. Danskerne ignorerede *Lignelser* (1898), men i udlandet lagde man mærke til den raffinerede, beherskede og velgennemtænkte bog (Idem, 21). Nuyens kaldte *Den yderste Dag* (1897) og *Helvedfjender* (1898) skønne noveller, men det stridbare forsvar for forfatterens nye tro – også i romanen *Eva* – kom ikke den litterære nydelse til gode (Idem, s. 21). *Rejsebogen* som blev sammenlignet med Heines *Reisebilder*, fik Nuyens til at tænke på *En route* (1895) af Huysmans, og *Græs* mindede ham om *A Vau-l'eau* (1882), en anden af Huysmans' bøger. "Græs og *Eva* er små bøger, men store værker," skrev Nuyens (Idem, 21).

Dominikaneren gjorde også opmærksom på Johannes Jørgensens *Essays* (1906) og skrev, at teksterne var af ulige værdi. Han anså ikke Jørgensen for en af de mest fremtrædende danske kritikere eller kulturfilosoffer (Idem, s. 22). I selvbiografien *Mit Livs Legende* beskrev Johannes Jørgensen den kulturelle og kunstneriske mentalitet både i Danmark og i andre europæiske lande. Selvbiografien mindede ham om Pieter van der Meer de Walcherens dagbøger *Mensen en God I & II* (1940, 1946)

og *Les grandes Amitiés* (1949) af Raïssa Maritain (1883-1960). Nuyens forklarede dog ikke sammenhængen. Den skyldtes sandsynligvis en fælles europæisk baggrund, og herfra var der ikke langt til at berette om Johannes Jørgensens introduktion i Frankrig. Her blev Johannes Jørgensens skrifter introduceret af den polske forfatter og kritiker Théodore de Wyzewa (1863-1917), der i 1904 skrev en udførlig artikel om Jørgensen i *Revue des Deux Mondes*. Eva blev præsenteret som en af de bedre skandinaviske romaner (Idem, 28).

I 1904 begyndte Johannes Jørgensen at holde foredrag på tysk, og samme år blev han medarbejder på *Herders Grosses Katholisches Konversations Lexikon* (Idem, s. 27). Fra begyndelsen af det 20. århundrede havde Johannes Jørgensen fået et europæisk publikum. Omkring 10 år senere blev han "en ven af Belgien", hvor han ofte besøgte familien Belpaire i Antwerpen, professor og fru Logeman-van der Willigen i Gent og familien Carton de Wiart i Bryssel. Af greve Scheel, den danske konsul i Belgien, blev han i 1933 inviteret til at besøge hedelandskabet i nærheden af Kalmthout. Jørgensen havde bosat sig i Italien og gennemstrejfedes næsten ustandselt Europa, men han længtes dog altid tilbage til Danmark (Idem, 34-35), eller som Glyn Jones udtrykker det: han blev aldrig Italiener. I *Danimarca* konstaterer Nuyens påvirkninger af Heine og Schumann (Idem, 35). Den lange udlændighed gjorde Johannes Jørgensens længsel efter Danmark stærkere og især barndommens Svendborg blev en slags tabt paradys for ham. *Isblomster*, som i 1927 blev oversat til nederlandsk af Louisa Duykers, bar præg af digterens hjemvé (Idem, 36).

Nuyens betragtede bekendelseslitteratur som f.eks. Jørgensens ungdomsromaner som en litterær genre og påpegede her nogle karakteristika: (a) efter deres omvendelse foretrækker forfatterne at beskrive deres nye religiøse holdninger i dag- eller rejsebøger, (b) de fokuserer på Jesus Kristus og (c) de skriver ofte hagiografier (Idem, 38). I Johannes Jørgensens forfatterskab er der tale om tre varige karakteristika. Af genren rejsebøger nævnte Nuyens *Rejsebogen*, *Pilgrimsbogen*, *Beuron*, *Lourdes*, *Rejsebilleder fra Syd og Nord*, *Romersk Mosaik*, *Det tabte Land* (om Slesvig-Holsten) og *Jorsalafærd*. Disse bøger kendetegnes ved impressionistiske og lyriske beskrivelser (Idem, 39). Efter konversionen forsvandt de pessimistiske træk, som var meget udpræget i Johannes Jørgensens tidlige forfatterskab (Idem, 41). Nuyens citerede et brev, som Johannes Jørgensen havde skrevet til Kees Meekel, der havde oversat *Den yderste Dag*. Det fremgik af brevet, at Jørgensen ville beskrive virkeligheden, som han så den i kraft af Guds lys og at han efterstræbte foreningen af det sande, det skønne og det gode (Idem, 48-49). Nuyens konkluderede:

1. Johannes Jørgensen var den første nordiske forfatter til at forkaste brandesianismen. Han tog afstand fra den amoralske naturalisme og forsvarede sin religiøse holdning på et tidspunkt, da man i store dele af Europa forholdt sig fjendtligt overfor katolicismen (Idem, 49).

2. Han var den første store danske kunstner siden middelalderen, der var i klasse med Nils Stensen (1638-1686), der igennem sin kontak med René Descartes bekendte sig til katolicismen (Idem, 50).

3. Jørgensen var en stor men beskeden lyriker. Nuyens henviste bl.a. til digtsamlingen *Bekendelse*, som ofte blev sammenlignet med *Sagesse* af Paul Verlaine. Essayisten skrev, at *Blomster og Frugter* sandsynligvis var Jørgensens bedste digtsamling og at han opfattede erindringsdigtet *Bengt* som en perle. Digteren jublede ikke, som Pieter van der Meer de Walcheren gjorde det i sine *Magnificat-digte* (Idem, 50).

4. Længsel og hjemvé var påfaldende temaer i Jørgensens bøger, men forfatteren konfronterede også læserne med den eskatologiske side af livet. Han beskrev ikke de fantastiske udviklinger, som var kendetegnende for nogle af Robert Hugh Bensons (1871-1914) romaner. Han tænkte ofte på døden og på Mogens Ballins ord om livet og døden. Jørgensen syntes, at tilskyndelsen *Memento mori* var en nødvendighed. Man skulle altid huske på døden for at kunne leve et godt liv (Idem, 51).

5. Som konvertit lod han efterhånden polemiken være for at forsvare katolicismens skønhed ved at skrive om kirkens fremgang (Idem, s. 52). (Denne udvikling skyldtes en samtale med hans skriftefar. På grund af Jørgensens tilbøjelighed til at polemisere mod de mange angreb på ham og hans tro, som efterhånden tærede på hans psykiske kræfter, påbød hans skriftefar ham et 10-årigt skriveforbud m.h.t. polemiske indlæg. Han overholdt nøje sin skriftefars påbud og kastede sig i stedet ud i et forfatterskab, der i højere grad skildrede og forsvarede katolicismens skønhed.)

6. Efter konversionen blev Jørgensen ofte angrebet, og hans forfatterskab søgtes tiet ihjel. Men sandheden er urokkelig og Nuyens var overbevist om, at danske læsere ville genopdage Jørgensens bøger. Alt i alt var han dog en figur der rakte ud over de nordiske rammer.

Nuyens var en af de sjældne flamske kommentatorer der udtalte sig om de fem forhold som anmeldere eller essayister kan analysere.

I sin bog *Voormannen (Foregangsmænd)* præsenterede historikeren Afred Fierens (1881-1921) Jørgensens forfatterskab ud fra en "franciskansk" synsvinkel. Den vigtigste af *foregangsmændene* var den hellige Frans. Efter en kort idyllisk biografisk indledning udtalte Fierens sig om de franciskanske bøger. Han gjorde dog først opmærksom på, at det var pater Stanislas van de Velde, der havde introduceret Johannes Jørgensens umbriske bøger i Flandern. Han tilføjede, at det drejede sig om uundværlige bøger, som havde fundet vejen til borger-og arbejderbefolkningen (Fierens, 1924, Bind 1, 7-10). Med *Rejsebogen* og *Livsløgn* og *Livssandhed* havde Jørgensen distanceret sig fra sine tidligere danske venner og beundrere i fritænkerkredse. Rejsen til Tyskland og Italien i 1894 havde været et vendepunkt, og han fik en ny vennekreds, bl.a. i Belgien, hvor han ofte besøgte frøken Belpaire, professor Godefroid Kurth (en anden pioner i Fierens bog), kardinal Mercier og pater Moeller, den ansvarshavende redaktør af tidsskriftet *Durendal* (Idem, 8-9).

Som eksempler på Jørgensens umbriske eller franciskanske bøger nævnte Fierens biografien over den hellige Frans, *Pilgrimsbogen*, *I det Høje* og oversættelsen af *Fioretti*. Det var i Italien, at Johannes Jørgensen lærte den italienske middelaldermystik at kende, og han beskrev i poetiske vendinger omgivelsernes skønhed. "Det var en fornøjelse at læse disse bøger," skrev Fierens (Idem, 12). Essayisten citerede rigeligt fra *Pilgrimsbogen*. Ligesom Jørgensen stillede han det

moderne samfund med dets storbyer og andre elementer, der vidnede om menneskets storhed overfor naturen og munkenes fattige tilholdssteder i bjergene, hvor mennesket var så lille en skabning. Bjergene viser mennesket livets alvor, hed det, hvorimod et fladt land medfører overfladske tanker. Da Johannes Jørgensen opdagede Umbrien, havde mange tænkere allerede længe beskæftiget sig med den franciskanske virkelighed. Deres skrifter var dog ikke afgørende for ham. Jørgensen lærte tværtimod det franciskanske land at kende ved selvsyn og han læste en del bøger for at forberede sin hagiografi (Idem, 14-15). Fierens sammenlignede ganske kort Jørgensens franciskanske bøger med værker af andre forfattere. Han omtalte kapucinermunken Bernhard Christen von Andermatt (1837-1909), der skrev bogen *Leben des heiligen Franziskus von Assisi* (1898), præsten Léon le Monnier, forfatteren til *Histoire de Saint François* (1889), præsten Chalippe (1684-1757) hvis bog blev offentliggjort i 1727, Emilia Pardo-Bazan (1851-1921), der skrev en biografi over den hellige Frans på spansk (1882), Gustav Schnürer (1860-1941) hvis bog udkom i 1905, den protestantiske teolog Paul Sabatier (1858-1928), forfatteren til den første moderne biografi over den hellige Frans (1893), Herman Hefele (1885-1936), der skrev *Die Bettelorden und das religiöse Volksleben Ober- und Mittelitaliens im XIII. Jahrhundert* (1910) og Francesco Tarducci (1842-1935), der skrev *Vita di San Francesco d'Assisi* (1923). Sammenligningerne er ret usystematiske og findes i både det første (Idem, 15-16) og det andet bind (Fierens, 1924, Bind 2, 61-62). Fierens nævnte desværre ikke de specifikke udgaver, som han sammenlignede Johannes Jørgensens bog med. I Jørgensens hagiografi bankede både den hellige Frans' og forfatterens hjerte. "Biografien var et værk over Herrens troubadour" (Fierens, 1924, Bind 1, 15). Fierens fandt "nogle ubetydelige historiske fejl" men de glemtes ret hurtigt, hvis man blot lod sig rive med af den poetiske stil. Bogen om den hellige Frans rangerede højt over de korte helgenbiografier i *I det Høje*, men de hellige kvinders biografier var dog ikke kedelig læsning (Idem, 16). I de franciskanske bøger havde Jørgensen sejret over sine tidligere materialistiske glædesår, og han befandt sig nu på det højeste niveau af kristelig psykologi. Efter de alvorlige åndelige kriser var Johannes Jørgensen ikke vendt tilbage til barndommens protestantiske lære. Han havde fundet vejen til katolicismen (Idem, 17).

Den italienske baggrund spillede også en stor rolle for *Quaderno Fiorentino* (1951) af Luc Indestege (1901-1974). Indestege var filolog og boede nogle år (1952-1956) i Padua, hvor han underviste nederlandsk, men hans rejseindtryk og hans samtaler med italienske forfattere og med Johannes Jørgensen stammede fra en tidligere periode. Han mødte Johannes Jørgensen i Assisi i november 1948 og beskrev sandsynligvis samtalen og indtrykkene straks efter besøget. Han berettede om mødet med den danske forfatter i *Verlagen en Mededelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie* (1949) og i *Quaderno Fiorentino*. Indestege følte sig tiltrukket af Assisi og italiensk kunst. Som ung mand var han blevet meget imponeret over *Pilgrimsbogen*. Johannes Jørgensens strejftog i det fredelige Umbrien virkede fortryllende og Indestege havde en fornemmelse af at læse en pilgrims eventyr (Indestege, 1951, 198). Senere opdagede han hagiografierne, *Goethebogen* og *Mit Livs Legende*, men han måtte vente med at besøge Assisi og Firenze. Da han senere kom til Assisi, ville han hurtigst muligt træffe Johannes Jørgensen, der desværre var

syg på det tidspunkt, så Indestege måtte væbne sig med tålmodighed. Det var en søster, Suor' Amata, som meddelte ham, at "il professore Giovanni" ikke kunne modtage ham: "Adesso e malato; il poverino!" (Idem, 200). Indestege begav sig allerede den næste dag til Via Santa Maria delle Rose, men Johannes Jørgensen var for svag til en samtale. Indestege måtte dog gerne komme tilbage nogle dage senere.

Ugen efter blev han modtaget af Johannes Jørgensen og hans kone. Det var et hjerteligt møde og Indesteges øjne faldt på et portræt af frøken Belpaire og et kort til minde om den afdøde forfatter (Idem, 201). Maria Elisa Belpaire døde den 9. juli 1948, nogle måneder før Indesteges besøg. Hun var det sidste menneske, der ved venskabsbånd, knyttede Jørgensen til Flandern (Idem, 201). Johannes Jørgensen talte flydende fransk med sin flamske gæst, og med sin kone talte han dansk, skønt hun var født østriger. En del af gæstens spørgsmål blev besvaret af fru Jørgensen, der udtrykte sig på italiensk. Luc Indestege vidste ikke rigtigt hvilket af hans mange spørgsmål, han først skulle stille digteren. Johannes Jørgensen fortalte, at han lige var fyldt 82 år, hvorefter interviewer spurgte, hvordan han havde oplevet krigen. Johannes Jørgensen svarede ved at overrække gæsten de to bind af biografien over den hellige Birgitta. Han havde boet i Sverige siden 1939 og var kommet tilbage til Italien for halvandet år siden. Indestege var lidt overrasket, men Johannes Jørgensen gjorde ham opmærksom på to andre bøger, der var udkommet: *Udvalgte Digte* (1944) og oversættelsen af Giovanni Papinis *Lettere agli uomini*, eller *Breve til Menneskene* (1948). På spørgsmålet om hvilken bog han syntes bedst om, svarede den aldrende forfatter, at det var bogen om den hellige Katerina. I Siena havde han tilbragt den skønneste tid i sit liv, og der havde han kunnet skrive hagiografien færdig i ro og uden at blive forstyret.

Vi gør opmærksom på Johannes Jørgensens efterrationaliserende holdning. I de omtalte udtalelser synes han i betydelig grad at efterrationalisere sine erindringer om de godt 2 år i Siena (1913-15), for ifølge hans dagbøger gennemgik han i denne periode en voldsom krise, trosmæssig og eksistentiel, på grund af et følelsesmæssigt turbulent forhold til den unge sienesiske forfatterinde og skulptør, Anita Renieri (Holsting, 2006, 11-13; Holsting 2013). Hun lærte ham italiensk, så han kunne læse Katerinas skrifter i original, og sammen havde de planer om at skrive en bog, som dog ikke blev realiseret. Når man sammenholder hans dagbøger med bogen om den hellige Katerina, forstår man bedre disse omstændigheder, selvom Glyn Jones i sin bog *Johannes Jørgensens modne år* mener, at det er Andrée Carof, der er den skjulte kvindeskikkelse bag Katerinabiografien. Carofs indflydelse på Jørgensens arbejde med Katerinabogen er ikke ret stor, selvom han siden sammenlignede de to kvinder med hinanden. Johannes Jørgensens tid i Siena var altså alt andet en præget af ro og harmoni, men netop derfor er det en stor præstation af ham, at han alligevel formåede at skrive et så fuldendt værk, som Katerinabogen er. Han traf Andrée Carof i Paris under et kortvarigt ophold her i juli 1914, hvor han altså måtte afbryde sit arbejde med Katerinabogen for at holde en række forelæsninger på Institut Catholique. Det venskab, som snart udviklede sig mellem ham og Carof fik efterhånden afgørende betydning for hans psykiske ligevægt og hans forhold til den katolske kirke (Holsting, 2010).

Johannes Jørgensen bekræftede overfor Indestege, at hans popularitet i Flandern hang sammen med *Klokke Roland* (Indestege, 1951, 202-203). Han huskede godt sit første besøg til Brügge og talte rosende om frøken Belpaire og mgr. Deploige. Gæsten ville gerne vide, om han stadig havde kontakt med Danmark. Det bekræftede han. Italien var blevet hans andet fædreland, men han havde ikke vendt Danmark ryggen til, tværtimod, og han viste Indestege et meget stor Dannebrogflag, som hang over hans seng. Indestege var lidt skuffet over mødet; han havde regnet med at møde en slags – i alt fald åndelig – kæmpe, men han havde truffet en gammel og syg mand. Kendte ungdommen den aldrende forfatter, og hvem læste hans bøger? Intervieweren beklagede, at *Mit Livs Legende* ikke var oversat til nederlandsk, men i virkeligheden blev selvbiografien oversat til nederlandsk ret tidligt: *Mit Livs Legende I-VI* udkom i 1919 under titlen *Hoe ik christen werd* og bind VII i 1928 med titlen *Nadat ik christen was*. Selvbiografien skildrede på udmærket vis åndslivet i perioden 1885-1914. Indesteges beksrivelse går ikke direkte ind på de forhold, som vi vil kortlægge her. Han gjorde opmærksom på bøgernes forhold til læserne og til forfatterens levnedsløb. Indestege ønskede blot at beskrive den gode atmosfære og den glade som det var, at læse Johannes Jørgensens bøger og at møde ham i Assisi (Idem, 206-207). Den rejsende besøgte også den italienske forfatter Giovanni Papini (1881-1956). Den italienske essayist og digter foretrak bøger af følgende forfattere: den hellige Augustin, Dante, Cervantes, Pascal, Shakespeare, Calderon, Goethe, Hello, Bloy og Johannes Jørgensen, som han omgikkes som ven (Idem, 168). Den atmosfære, som kendetegner Indesteges reportage blev nogle år senere bekræftet i en artikel af Kees van Hoek i det tyske blad *Die Zeit* (1953) og i et kort bidrag af den frisindede digter og kritiker Jan Schepens i tidsskriftet *De Vlaamse Gids* (1956).

I sin speciale om Johannes Jørgensen og hans flamske netværk (1987) beklager Lut Lams, at Jørgensen ikke fik Nobelprisen. Det var den eneste kritiske bemærkning hun fremsatte. Hendes monografi var en litteraturhistorisk afhandling, og Lams har samlet oplysninger om artikler, som ikke nævnes i *Dansk skønlitteratur i Nederland og Flandern 1731-1982*.

Andre æresbevisninger og artikler

Den i almindelighed positive modtagelse af Johannes Jørgensens skrifter i Belgien kommer også til udtryk i hans indflydelse på bl.a. Felix Timmermans (1886-1947), forfatteren til *De harp van Sint Franciscus* (1932). Ifølge litteraturforskeren Stijn Vanclooster efterlignede Timmermans Jørgensens hagiografiske stil, men da hans bog udkom, gjorde Gerard Walschap (1898-1989) – i bladet *Hooger Leven* af 19. juni 1932 – opmærksom på en væsentlig forskel mellem de to forfattere: danskeren skrev indefra, Timmermans udefra. At Timmermans var påvirket af Johannes Jørgensen kan der ikke herske tvivl om. Timmermans var, sammen med arkitekten Flor van Reeth (1884-1975), forfatteren Ernest van der Hallen (1898-1948) og komponisten Renaat Veremans (1894-1969), initiativtager til stiftelsen af De Pelgrim, en kreds, som stræbte efter en genfødsel af kristendommen. Deres mål var virkeliggørelsen af kunstens åndelige dimension. På den ene side lod medlemmerne sig inspirere af bl.a. forfatteren Gilbert Keith Chesterton (1874-1936), kunstneren

William Morris (1834-1896) og digteren og kritikeren John Ruskin (1819-1900), tre figurer, hvis ideal nærmede sig den middelalderlige opfattelse af kunst som et resultat af samarbejdet mellem flere kunstnere, der optrådte i fælleskab. Yderligere var de påvirket af digtere som Léon Bloy, Johannes Jørgensen og Sigrid Undset (1882-1949), som blev udnævnt til æresmedlemmer af De Pelgrim. I 1927 blev Jørgensen æresdoktor ved det katolske universitet i Leuven. Han var også udenlandsk æresmedlem af det Kongelige flamske Akademi til han døde i 1956.

Flamske læsere blev også orienteret om Johannes Jørgensen og hans skrifter i de følgende tidsskrifter: *Jong Dietschland* (1927), *Het Algemeen Nieuws* (1941), *Volk en Kultuur* (1942), *Ons Volk* og *Het Volk* (1947), *De Vlaamse Linie* (1950), *Averbodes Weekblad* (1952), *Kultuurleven* og *De Gentenaar* (1956), *Streven* (1957), *De Gazet van Antwerpen*, *De Nieuwe Gids* og *Volksgazet* (1966). Men de fleste oplysninger fandtes i *Dietsche Warande & Belfort*. M.E. Belpaire ejede tidsskriftet, og i et brev af 23.11.1899 gjorde hun en af redaktørerne, Lodewijk Scharpé (1869-1935), opmærksom på sin pligt. Tekster der var stridige med den katolske moral skulle afvises (Reymenants, 2009, 132). Det var konvertiten Jørgensen der fik "die Favoritenrolle" (Jiresch, 2013, 161). Ifølge litteraturforskeren Esther Jiresch var der tale om en "Jørgensen-Vogue" (Idem, 161). Belpaire fremmede meget stærkt Johannes Jørgensens nærværelse, han var hendes "Lieblingsautor" (Idem, 159). Danskerens "Favoritenrolle" og Belpaires strenge opfattelser førte til spændinger, især mellem Belpaire på den ene side og Emiel Vliebergh (1872-1925) og Lodewijk Scharpé på den andre side (Idem, 153). I november 1904 trådte Scharpé tilbage som redaktør og Emiel Vliebergh, ansvarshavende redaktør fra 1900 til 1906, skrev i 1906 til en hollandsk oversætter, at tidsskriftets læsere ikke ventede sig flere artikler om eller af Jørgensen. Læserne havde allerede fået al den information de havde brug for (Idem, 161). Både Scharpé og Vliebergh ville have fremmet andre forfattere. Ved at udnævne Jules Persyn som ansvarshavende redaktør (1907-1923) sikrede Belpaire Jørgensens fremtidige tilknytning til *Dietsche Warande en Belfort*. Både Persyn og andre medarbejdere fortsatte med at anmelde eller analysere Jørgensens skrifter.

I 1929 anmeldte Duykers den italienske udgave af *Don Bosco*, og da Johannes Jørgensen døde, skrev Viktor Claes en oversigtsartikel (1956). Som det fremgår af de omtalte blade og tidsskrifter – hvoraf de nævnte kun er et udvalg – var interessen for Jørgensens forfatterskab ret stor. I løbet af de næsten 60 år fra Johannes Jørgensens introduktion i Flandern til hans død, var det ikke kun de nederlandske udgaver, som blev anmeldt men også en række danske udgaver. I begyndelsen af det 20. århundrede anmeldte D.M. *Lyrik, udvalgte Ungdomsdikte, Den hellige Frans af Assisi, Essays* og *Den yndigste Rose*. Flere nye oplag blev også anmeldt: i 1948 præsenteredes det nyeste oplag af biografien over den hellige Frans i tidsskriftet *Nieuwe Stemmen*. Andre publikationer, som var let tilgængelige i Flandern var *Johannes Jørgensen* (1924) af journalisten og kunstkritikeren Jef Crick (1890-1965), *Etudes de critique littéraire* (1928) af præsten og kritikeren Paul Halfants (1873-1945) og en artikel i dagbladet *La Libre Belgique* af 15. juni 1924: 'Une heure avec Joergensen et un curé danois'. En artikel om Johannes Jørgensen og den katolske bevægelse i Danmark i *Mercure de France* (1901, 638-658) må have været kendt i akademiske kredse. Der blev altså aldrig helt stille om Johannes Jørgensens navn,

ikke engang under krigsårene: fra september 1916 til januar 1917 blev Cricks monografi (1924) offentliggjort i dagbladet *De Denderbode*.

Et tilbageblik

Da de flamske læsere opdagede Johannes Jørgensens skrifter, var digteren allerede konverteret til katolicismen. Anmeldelserne og artiklerne betonedede meget stærkt bøgernes forhold til forfatterens tro, og kritikerne understregede, at den danske digter havde fundet livssandheden og den inderlige fred ved sin omvendelse til katolicismen. Den største vægt blev ofte lagt på bøgernes forhold til forfatterens ideologiske indstilling og mindre på skrifterne som autonome kunstobjekter. Når man sammenligner de flamske anmeldelser og artikler med den danske kritik, fremtræder efterfølgende fakta:

I Flandern tog man Johannes Jørgensen i forsvar over for de danske radikale kulturkredse der, efter digterens konversion, afviste hans skrifter. Ifølge de flamske kritikere var den negative modtagelse i Danmark stort set ideologisk betinget. Jørgensens konversion og polemiske udtalelser har uden tvivl haft en stor indflydelse på udviklingen af synet på ham i Danmark. Da han i august 1887 debuterede med *Vers*, opnåede han både "at imponere og irritere" med sin stil (Frederiksen 1946, 53). Det vil sige, at anmeldelserne både var positive og negative om digtene og at de betragtede samlingen som en autonom kunstobjekt. En af de kritikere, som tog Jørgensen i forsvar var hans ven og digterkollega Sophus Claussen (1865-1931), som gjorde opmærksom på præcisionen i behandlingen af sproget.

Det var sandt, at Johannes Jørgensen blev forsvaret af Edvard Brandes (1847-1931) på grund af "fritænkenske og socialrevolutionære" glimt i et digt som *Tusmørke* (Idem, 53) og nogle år senere roste Georg Brandes fortællingen *Sommer* (Idem, 155-159). Brødrene Brandes var ikke alene om at rose Jørgensens digtning som autonomt kunstobjekt og udtryk af radikalitet. I begyndelsen af 1890'erne blev Jørgensen netop hyppigt rost for at være "den fineste Stilist" (Idem, 160). Da man skiftede holdning overfor hans digtning skyldtes det både æstetiske og ideologiske grunde og ikke kun ideologiske grunde. Johannes Jørgensen forstod meget godt selv, at hans polemiske udtalelser må have irriteret mange læsere. I forordet til anden udgave af *Rejsebogen* (1905) skrev han: "At det polemiske Forord fra 1895 er fjærnet, vil vistnok ikke føles som noget Tab" (Jørgensen 1905, V). Men den blandede og stort set fjendlige modtagelse af en række bøger har alligevel ikke forhindret salget af bøgerne, tværtimod: "Nogle [bøger] var polemiske og kunne derfor regne med at sælge godt, fordi de ville vække opsigt" (Glyn Jones, 2009, 12). De flamske kritikeres indsigt i det daværende åndelige og økonomiske klima i Danmark har sandsynligvis været for begrænset til at man har kunnet udtale sig om de dybere årsager til den fjendlige modtagelse af Johannes Jørgensens skrifter i Danmark.

I Flandern var mange anmeldere gejstlige, eller de havde i hvert fald stærke tilknytninger til den katolske kirke. De anmeldte bøgerne i tidsskrifter eller blade med en katolsk profil og rettede sig først og fremmest mod et mere eller mindre elitært læsermiljø. Jan Schepens' korte bidrag i *De Vlaamse Gids* i 1956, er en af de ganske få eksempler på artikler i et frisindet blad. Om det var bladene der afviste at

anmelde Johannes Jørgensens skrifter, eller om det var forlæggerne, der undlod at sende dem bøger, er på nuværende tidspunkt umuligt at sige. Mange oversættelser blev udgivet i Nederland og der findes nogle anmeldelser i det katolske dagblad *De Maasbode*, som indtil Anden Verdenskrig var det vigtigste katolske dagblad i Nederland. I Flamske dagblade offentliggjordes forholdsvis få artikler om Johannes Jørgensen – en undtagelse var artiklerne af Maria Elisa Belpaire, der uafsladeligt arbejdede for at understøtte Jørgensen, bl. a. i bladet *De Belgische Standaard*. I 1924 skrev hun, at det i Flandern ikke længere var nødvendig at præsentere Johannes Jørgensen, især i *Dietsche Warande & Belfort* (Belpaire, 1924, 867).

Johannes Jørgensens forfatterskab, som var radikalt i begyndelsen, udviklede sig til et katolsk forfatterskab. I den flamske kritik blev denne udviklingslinie næsten overset. De flamske anmeldere har, med undtagelse af Nuyens, stort set ikke beskæftiget sig med bøgerne fra årene inden konversionen. De små romaner blev næsten tiet ihjel, og overgangen til katolicismen måtte, ifølge kritikerne, have foregået uden store vanskeligheder. De flamske anmeldere overså, at Johannes Jørgensen gennemgik flere åndelige kriser både før og efter konversionen. Det var først i *Af det Dybe* (1909), at han viste, “at han nu endelig [var] kommet igennem den mest alvorlige krise, han havde været i siden sin optagelse i den katolske kirke” (Glyn Jones, 2008, 86).

I virkeligheden varede det fra konversionen til årene under og efter tiden i Siena 1913-1915, inden hans katolske tro var så konsolideret, at han følte sig som rigtig katolik, skønt han bogstaveligt talt, når det ellers var praktisk muligt, dagligt gik til kommunion. I sin dagbog skriver han en dag efter kommunionen, at netop denne omstændighed, at han søger sakramentet, må være et tegn på, at han virkelig tror. Alligevel viser følgende citat fra dagbogen hans tvivl når han skriver:

“Ja, var man fuldt overbevist om Guds (den rigtige virkelige Guds) Nærværelse i Jesus og i Sakramentet – da havde man jo ikke andet at gøre end at leve i Bod og Bøn Resten af sine Dage! Men hvem er fuldt overbevist? Hvem tror helt ud, at Gud, altsaa det højeste Væsen, boer nede i det lille brune Skab i det skumle Kapel paa 1. Sal” (Jørgensen 1915, 31. december).

Der kan ikke herske tvivl om, at påvirkningen fra de radikale kunstnerkredse, han færdedes i i Siena, havde en negativ indflydelse på hans katolicisme. Men kimen til alle disse tanker fører han selv tilbage til tiden omkring 1911. I dagbogen for 5. september 1914 noterer han følgende: “Herhen har tre Aars koketteri med min Ungdom ført mig – ligefra hin Dag i August 1911, da jeg var sammen i Nyborg med de radikale og fraterniserede med dem.” Det var endelig mødet og det senere daglige samvær gennem 20 år med den unge franske malerinde Andrée Carof, som endegyldigt vendte denne udvikling og gav ham ro i sjælen.

I årene efter bogen om den hellige Frans og helt frem til tiden omkring 1916 følte han et stigende ubehag ved den megen opmærksomhed, han var genstand for i katolske kredse rundt om i Europa. Han anså sig i virkeligheden som uværdig til at stå som et “katolsk fyrtårn”, men følte sig fanget af dette renommé, hvorved han jo

tjente til brødet. Det korte mislykkede ophold ved det katolske universitet i Leuven i foråret 1913 gav ham et kortvarigt grundskud, så han følte velvære ved at fordybe sig i Goethe for en tid. I Leuven følte han sig under kritisk observation af især msgr. Simon Deploige, som direkte gav udtryk for, at han forventede, at Jørgensen under sit ophold her skrev sin Katerinabiografi og ikke beskæftigede sig med andet. Hans rejse fra Leuven efter blot 19 dage var i virkeligheden en veritabel flugt uden afsked. Derfor er det bemærkelsesværdigt, at han i 1927 blev udnævnt som æresdoktor, men da var Simon Deploige død.

I bøgerne om Johannes Jørgensen og i de mange bidrag i *Dietsche Warande & Belfort* og andre tidsskrifter blev hans bøger kun sjældent sammenlignet med skrifter af andre danske forfattere og henvisningerne var hyppigt overfladiske. Der findes dog flere korte sammenligninger med bøger af engelske, tyske og franske forfattere og en enkel flamsk digter: Guido Gezelle. Det skyldtes muligvis manglende kendskab til den daværende danske litteratur på den ene side, og forventningen om, at dannede læsere ville kunne forstå henvisninger til forfattere, som allerede i forvejen var kendte i Flandern.

En beskeden komparatistisk undersøgelse tyder ikke på signifikante forskelle i receptionen i den nordlige og den sydlige del af det nederlandske sprogområde, så længe man ikke forlader de tilsigtede læsere og deres åndelige eller religiøse miljø. Vi gennemgik anmeldelserne i det hollandske tidsskrift *Boekenschouw* i perioden fra 1906-1907 til 1932-1933, og alt i alt ligner bedømmelserne de flamske kritikker. Vi har dog koncentreret vor opmærksomhed om modtagelsen i Flandern og har derfor udeladt at rapportere kritikkerne i *Boekenschouw*.

Alt i alt har anmelderne og essayisterne først og fremmest forsvaret Johannes Jørgensens forfatterskab på grund af hans tro og ideologi. Oplysningerne om den litterære værdi af hans digtsamlinger, prosa og hagiografier var mindre iøjnefaldende.

Litteraturfortegnelse

Baers, J. (Uitg.) & Hardy, P. (Uitg.) (1953²). *Lectuurrepertorium. H-R*. Antwerpen: Algemeen Secretariaat voor Katholieke Boekerijen.

Belpaire, M.E. (1924). Terug naar de eenheid. *Dietsche Warande & Belfort*, 865-869.

Bergsøe, M. (2006). Johannes Jørgensen som biograf. I O. Schönbeck (Udg.) & S. Holsting (Udg.), *Fagerø. Johannes Jørgensen og hans forfatterskab* (pp. 157-215). København: Johannes Jørgensen Selskabet.

Bukdal, J. (1929). Gods emigrant. *Dietsche Warande & Belfort*, 570-591.

Claes, V. (1955). Moderne Deense letteren. Van Kierkegaard tot Martin A. Hansen. *Dietsche Warande & Belfort*, 178-188.

Tijdschrift voor Skandinavistiek 34 (2), 2015 

Except where otherwise indicated, the content of this article is licensed and distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 3.0 License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

- Coussens, A. (1913). *Pennetrekken uit Denemarken*, Tielt: Uitg. Lannoo.
- Crick, J. Van beroemde bekeerlingen. Johannes Jørgensen. *De Denderbode*, 10.09.1916 - 25.02.1917.
- Destrée, B. (1911). *L'âme du nord*. Bruxelles: Action Catholique.
- Duykers, L. (1928). De tocht van Joh. Jørgensen. Over de Valske Mile. *Dietsche Warande & Belfort*, 684-690.
- Duyvendak, L. (1991). Literatuur en publiek. In P. Zeeman (Uitg.), *Literatuur en context. Een inleiding in de literatuurwetenschap* (pp. 308-336). Nijmegen/Heerlen: SUN/OU.
- Fierens, E. (1924). *Voormannen I & II*. Brussel: Katholieke Werking.
- Frederiksen, E. (1946). *Johannes Jørgensens ungdom*. København: Gyldendal.
- Frederiksen, E. (1967). Léon Bloy og Johannes Jørgensen. *Orbis Litterarum*, 22, 1, 283-293.
- Glyn Jones, W. (2008). *Han blev aldrig Italiener. Johannes Jørgensens forfatterskab*. København: Johannes Jørgensen Selskabet.
- Glyn Jones, W. (2009). *Omkring digteren Johannes Jørgensen. Artikler og essays 1959-2009*. København: Johannes Jørgensen Selskabet.
- Grit, D. (1986). *Dansk skønlitteratur i Nederland og Flandern 1731-1982. Bibliografi over oversættelser og studier*. Ballerup: Bibliotekscentralens Forlag.
- Holsting, S. (2006). Indledning – en literær skæbne. I O. Schönbeck (Udg.) & S.Holsting (Udg.), *Fagerø. Johannes Jørgensen og hans forfatterskab* (pp.7-17). København: Johannes Jørgensen Selskabet.
- Holsting, S. (2010). Fra Serafico Johannes Jørgensen og Andrée Carof. *Nyhedsbrevet*, Johannes Jørgensen Selskabet, 8,1, 3-9.
- Holsting, S. (2013). De hvide blomster. *Nyhedsbrevet*, Johannes Jørgensen Selskabet, 11, 2, 5-11.
- Indestege, L. (1951). *Quaderno Fiorentino*. Leuven: Davidsfonds.

Jiresch, E. (2013). *Im Netzwerk der Kulturvermittlung. Sechs Autorinnen und ihre Bedeutung für die Verbreitung skandinavischer Kultur in West- und Mitteleuropa um 1900*. Eelde: Barkhuis.

Jørgensen, J. (1900). Levensleugen en levenswaarheid. *Dietsche Warande & Belfort*, 9-22.

Jørgensen, J. (1905). *Rejsebogen*. København: Gyldendalske Boghandel Nordisk Forlag.

Jørgensen, J. (1915). *Dagbog* nr. 275. København: Det kongelige Bibliotek.

Jørgensen, J. (1919). La question des langues. Une lettre de M. Joergensen. *La libre Belgique*, 03.09.1919, 1.

Lams, L. (1987). *Johannes Jørgensen: een studie van zijn leven, werk en relaties met Vlaanderen*. Katolieke Universiteit Leuven (magisterafhandling).

Lankhorst, O.S. Hoe oud of hoe jong is Streven? www.streventijdschrift.be/historiek.html

Nuyens, P.J.A. (1959). *Johannes Jörgensen*. Antwerpen: N.V. Standaard Boekhandel.

Nuyens, [P.] J.A. (1975). De pelgrimbeweging. *Ter Waarheid*, 3, 73-76.

Reymenants, G. (2009). Catholicism as a Stepping Stone to Authorship: The Contribution of Women to the Flemish Catholic Periodical *Dietsche Warande en Belfort*. In Broomans P. (Ed.), *From Darwin to Weil. Women as Transmitters of Ideas* (pp. 121-138). Eelde: Barkhuis.

Reymenants, G. (2013). *Marie Elisabeth Belpaire. Gender en macht in het literaire veld 1900-1940*. Leuven: Universitaire Pers Leuven.

Rimestad, C. (1929). Moderne Deensche letterkunde. *Dietsche Warande & Belfort*, 539-550.

Rohde, P.P. (1965). Idédigtning og politisk gennembrud. I Albeck, G., Friis, O. & Rohde, P.P. *Dansk litteraturhistorie, Bind 2. Fra Oehlenschläger til Kierkegaard* (pp. 593-701). København: Politikens Forlag.

Rubbens, E. [1920]. *Om de levensvraag*. Leuven: De Vlaamsche Boekenhalle.

Rutten, F. (1914). Johannes Jörgensen. Naar aanleiding zijner laatste werken. *Dietsche Warande & Belfort*, 27-38.

Tijdschrift voor Skandinavistiek 34 (2), 2015 

Except where otherwise indicated, the content of this article is licensed and distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 3.0 License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

Schepens, J. (1956). Herinneringen aan Johannes Joergensen. *De Vlaamse Gids*, 505-507.

Simons, J. (1928) *In Scandinavië (Vertellen na de reis)*. u.p. & u.f.

Topsøe-Jensen, H. (1926). *De Skandinavische letterkunde 1870-1925*. Amsterdam: Elsevier.

Vanclooster, S. (2002). Een verhaal over “Salomé”. In Timmermans F. *De hemelse Salomé*. (pp. 69-75). Wijnegem: Felix Timmermanskring.

Van de Maele, R.J. (2014). Johannes Jørgensen – hans venskab og samarbejde med Maria Elisa Belpaire. *Nyhedsbrevet, Johannes Jørgensen Selskabet*, 12, 2, 3-14.

Van Hoek, K. (1953). Besuch bei Johannes Jörgensen. *Die Zeit*, 16.04.1953, 4.

Biographical notes

Romain John van de Maele (Aalst, 1948). Magister i almindelig kulturvidenskab. Var elev på Vestjyllands Højskole, Ringkøbing (vinter 1971-1972). Digter, oversætter og essayist. Han har publiceret en lang række artikler om litteratur og dansk og flamsk kulturliv, bl.a.: Ik geloof dat de manier waarop u schrijft ook de Denen zal bevallen. Een brief van Emma Kraft aan Virginie Loveling, *Mededelingen van het Cyriel Buysse Genootschap* (2013); Brugge en Oostende: reisherinneringen van de Deense schrijfster Emma Kraft (1905), *Biekorf* (2013); Het werk van Stijn Streuvels bekeken vanuit een Deense invalshoek, *Jaarboek XIX van het Stijn Streuvels genootschap* (2014); De Deense auteur Herman Bang op bezoek in het Groot Begijnhof van Gent, *Ghendtsche Tijdinghen* (2014); Stijn Streuvels als Vlaamse gangmaker van Bjørnstjerne Bjørnson, *Jaarboek XX van het Stijn Streuvels genootschap* (2015).

Stig Holting (København, 1939). Forfatter og tegner. Han skrev bogen *Pilgrim i Rom* (2005) og en række digtsamlinger. Han er også forfatter til flere bøger med kulturhistorisk baggrund. Formand for Johannes Jørgensen Selskabet siden 2002. Han redigerer Selskabets *Nyhedsbrev* og er, i et redaktionelt samarbejde med Oluf Schönbeck, udgiver af Johannes Jørgensen Selskabets bøger.